

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HOLGER RÜTZEBECK
VOR HOVEDSTADS
HISTORIE

MAANEDSHÆFTE MED
BILLEDER OG TEKST

UDGIVET AF
GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

TIL OPLYSNING FOR
DANMARKS UNGDOM

REDAKTØR
KAPPEL BØCKER

FEBRUARHÆFTET
1910

HOLGER RÜTZEBECK VOR HOVEDSTADS HISTORIE

Absalon.

TÆNK dig, om alt det, der er bygget, plantet og anlagt i København i sidste otte Hundrede Aar paa engang forsvandt! — Hvad vilde du saa faa at se?

En lav og sumpet Strand, hvor Øresundet skyder sine Smaabølger ind mellem Holme og lave Banker. Et Stykke fra Kysten hæver Landet sig til en flad Bakke.

Paa Toppen af den ligger en lille Trækirke og en Række Bønderhuse. Ind ad Landet til ser du dyrkede Vange og store græsbevoksede Overdrev. Hist og her igen en lille Landsby, og bag det altsammen Skoven som en stor, sort Mur. Fra Landsbyen paa Toppen

fører en bugtet Vej paa skraa ned til Kysten og ender ved en lang Række Skure og Fiskerhytter. Bag dem rager en anselig Gaard op. Det er en Kongsgaard, Østregaaard.

Du vilde ikke kende København igen i den Skikkelse. Og dog har du her Begyndelsen. Frue Kirke ligger der, hvor den gamle Trækirke laa. Vestergade er den gamle Landsbygade, og Vimmelskafte den bugtede Vej ned til Stranden. Kongsgaarden laa, hvor Vingaardsstræde nu ligger, og Fiskerhytterne nede ved Nikolai Kirke.

De lærde er uenige, om Bondebyen omkring Frue Kirke eller Fiskerbyen ved St. Nikolai er den ældste. Den sidste har i hvert Fald givet vor Hovedstad Navn. „Havn“ hed den i gamle Dage. „Kaupmannehavn“, Købmændenes Havn, kom den senere til at hedde.

Det var Havnen, der betød noget. Formodentlig har der været et godt Sted for Overfart til Skaane. Bønder og Købmænd er kommet her for at tuske Varer. I Sildetiden, naar Silden stod saa tæt i Øresund, at den kunde tages op med Spande, har der været et lystigt Liv paa Stranden, hvor Tusinder af Mennesker saltede Fangsten.

— I Aaret 1167 byggede Biskop Absalon en Borg paa en af de smaa Holme ude i Stranden. Han ejede Byen og det halve af Herredet, den laa i. „Ved denne Befæstning,“ siger Sakse, „skrækkede han fjendtlige Skibe fra Landgang og gjorde det omliggende Land sikkert for de indfødte.“ Det var Venderne, det gjaldt at værne sig mod, og fra Borgen gjorde Absalon og hans Mænd Jagt paa Søroverne.

I 1907 udgravede man Slotsgaarden paa Kristiansborg og fandt da Grundstenene fra den gamle Borg. En Ringmur af Kridtsten fra Stevns, et Taarn af Mursten, Rester af forskellige Bygninger, der har ligget inden for Ringmuren m. v. Den ældgamle Brønd, hvor Borgens Besætning hentede Drikkevandet, har været i Brug lige op til Nutiden. — Baade „Absalons

Brønd“ og de andre Rester af Borgen bliver nu overdækkede, og naar det ny Kristiansborg staar færdigt, vil man kunne faa dem at se.

Maaske har Byen paa samme Tid faaet sin ældste Befæstning. Sakse fortæller om, hvordan de fangne Søroveres Hoveder blev sat paa Stage foran Byens Mur. Muren har dog næppe gaaet helt rundt. De fleste Steder har der været „Plankeværk“ ∴ Rækker af Palisader. Desuden løb der paa hver Side af Byen en Aa, der kunde bruges som Fæstningsgrav. Senere — ca. 1290 — blev der bygget en Mur med Taarne om den største Del af Byen. Underdelen til et af disse Taarne, „Hanetaarnet“ (∴ Hjørnetaarnet) kom for Dagens Lys, da Volden omkring København blev sløjft. Taarnet var omtrent 14 Alen i Gennemsnit, og Muren var over 2 Alen tyk. Desværre maatte det rives ned, fordi det laa midt i Gadelinien.

Absalon forærede Byen og dens Omegn til Roskilde Bispestol. Men Bisperne fik ikke Lov at beholde den store Gave i Fred. Kongerne forstod nok, hvilken Betydning København havde for hele Riget, og de prøvede stadig med Magt og List at faa Byen fra Bispen. Til sidst lykkedes det, og fra Erik af Pommerns Tid var København en Konge- og ikke en Bispestad. Borgerne

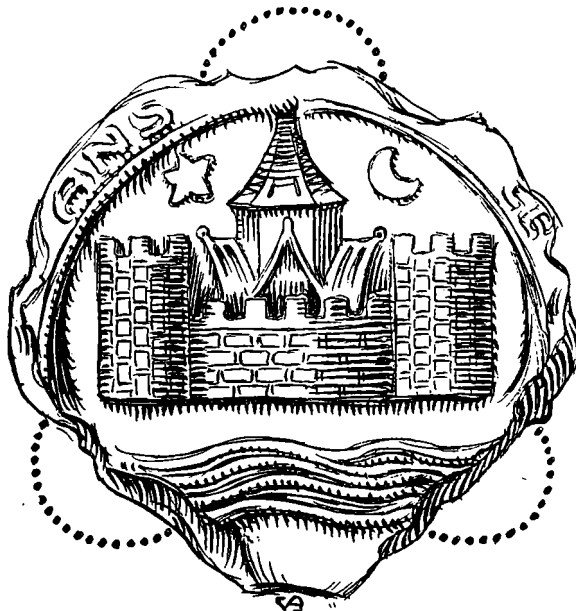
holdt altid med Kongen; de havde større Frihed under hans end under Bispens Herredømme.

— Da København voksede op, blev den en Torn i Øjet paa Hansesæderne, især Lybæk. De forstod, at den lille By ved Sundet kunde blive dem en farlig Medbejler, og de prøvede af et godt Hjerte paa at tage Livet af den. Baade 1248 og 1368 ødelagde de Byen, — sidste Gang saa grundigt, at alle Stenhuse og

Borgen blev brudt ned til Grunden, og Havnen blev spærret med sænkede Skibe. Der skulde ikke blive nogen By mere paa det Sted, mente de.

Alligevel kom København sig igen efter Forskrækkelsen, selv om den naturligvis havde faaet et slemt Knæk. Borgen blev ogsaa ført op paany. Endnu et Par Gange maatte Hansesæderne prøve deres Lykke. I 1427 sendte de en Flaade mod København, men den blev med Skamme drevet paa Flugt, og de Danske erobrede endda ved samme Lejlighed en Handelsflaade til Værdi af en halv Million Mark. Næste Aar kom Lybækkerne igen med en endnu større Flaade for at faa Hævn. Men de fik ikke Held til at komme i Land; efter en voldsom Kamp ude i Havnen blev de drevet væk.

København var ikke til at faa Bugt med. Den vilde have Lov at leve. Mere og mere blev den Lan-

Københavns ældste Segl.

dets største By, og fra Kristoffer af Bajerns Dage havde Kongerne deres Hovedsæde i København.

Den lignede ikke meget en „Hovedstad“ efter

vendte Gavlene mod Gaden, og imellem dem var der ganske smalle Smøger. De fleste var helt af Træ eller af Bindingsværk og klinede med

Ruinerne fra Absalons Borg.

*A: Absalons Ringmur. B: Taarn. C: Teglstensmur fra Absalons Tid. D: Senere Ydermur.
E: Bagerovn. F: Riddersalen fra 15de Aarhundrede.*

vore Begreber. I de Tider groede Husene i en By op som Planter i en Skov. Det ene tog ikke Hensyn til det andet. Et stak et langt og et andet et kort Stykke ud paa Gaden. Hist ragede et Skur frem, og her stak en Trappe ud. Husene

Ler. Taget var tækket med Straa. Gaden var et Morads. Staldene havde frit Afløb ud til den, og alle Slags Uhumskheder blev glat væk kastet ud foran Husene. Det var en dejlig Tumleplads for Svinene, og de benyttede sig ogsaa af den.

Enkelte adelige havde Stenhuse i Byen. Paa det nuværende Graabrødretorv havde Graabrødremunkene et stort Kloster, og i Tyskmanne-gaden (Vimmelskaftet) laa der et „Helligaands-hus“, hvor Munkene plejede de syge.

Den laa paa Byens Hovedtorv, Gammel Torv, som dengang strakte sig et godt Stykke op ad Nørregade. Der var et muntert Liv paa Torvedagene. Rundt hele Torvet var der Træboder, hvor Skomagere og Skræddere, Sadelmagere og

Havnen opmudres.

Byen havde fire Kirker. Der var St. Nikolai, St. Peders og St. Clemens, der senere blev brudt ned. Størst og anseeligst var den gamle Kirke paa Bakkens Top, „Vor Frue“ eller „Mariakirken“.

Forbrydere i „Stokken“ (Gabestokken).

Smede og alle Slags handlende falbød deres Varer. Paa Gammeltorv laa ogsaa Stadens Raadhus. Uden for det, under aaben Himmell, holdt Bytinget sine Møder og dømte Forbryderne. Der

stod Halsjern og Gabestok, hvor Synderne udstilledes til Spot og Spe for alle, der gik forbi. Piskning og Halshugning blev udført samme Sted, men Galgen var uden for Byen.

Der var kun nogle faa Tusinde Indbyggere, og Byens Omfang var ikke stort. Større alligevel end det strengt taget behøvedes, thi store Pladser inden for Fæstningsværkerne laa ubebyggede, og omkring mange Huse var der udstrakte Haver og Kaalgaarde. Vestergade, Nørregade og Østergade førte, hver paa sin Kant, lige ud af Byen.

København havde heller ingen Grund til at vokse indefter; den voksede stadig ganske jævnt udefter — nemlig ud i Vandet. Al Slags Affald blev kastet ud i den lave Strand eller kom sejlene ud i den fra de to Aaløb. Ogsaa Havnen, der laa mellem Slotsholmen og Byen, blev efterhaanden fyldt med Sand og Snavs og maatte flyttes længere ud.

Under Kristian den 1ste fik København sit Universitet. Baade han og Kongerne Hans og Kristian d. 2den hjalp Borgerne godt mod de tyske Købmænd, der hidtil havde besørget det meste af Handelen i Byen. Især var Kristian d. 2den afholdt i København. Hans Raadgiverske, Sigbrit, var derimod meget forhadet, men hun vilde ogsaa have, at alle Gader og Torve skulde renses en Gang om Ugen. Og det, fandt man, var det værste, der kunde bydes Folk.

Københavnerne var ogsaa trofaste mod Kristian den 2den, da han blev jaget væk, og de forsvarede sig i et halvt Aar mod hans Eftermand, Frederik d. 1ste, før de lod ham faa Byen. Se-

Københavns Belejring 1536.

Billedet er rimeligvis tegnet af en Mand, der har været med paa et af Kong Kristian den 3dies Skibe, som krydser uden for København. Øen med de to Træer er Amager. Slottet ses som en firkantet Fæstning med Taarne paa Hjørnerne. Taarnet med Kuppeltaget maa være det ældgamle „Blaataarn“. Byen er omgivet med Mure og Taarne. Taarnet yderst til venstre med den store stribe Fane er „Jarmers Taarn“, der endnu findes i København som Ruin. Taarnet til højre for det er „Hanetaarnet“. Uden for Byen er Kongens Skanser og Lejren. Hans Soldater rykker frem under Dannebrog, medens det er tyske Faner, der vajer i Byen.

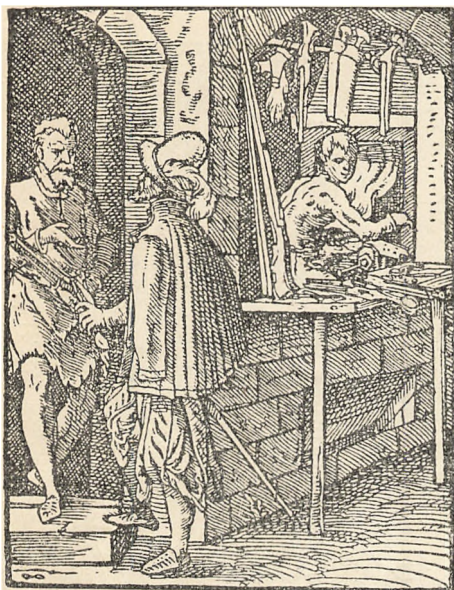
neren, da „Grevens Fejde“ brød ud, og Lybækkerne bildte dem ind, at de vilde befri den fangne Kong Kristian og sætte ham paa Tronen, var Københavns Indbyggere straks rede til at gribe til Vaaben for at forsvare hans Sag. Den Troskab kom dem dyrt til at staa.

I over et Aar laa Kristian d. 3dies Hær omkring København, og udenfor krydsede en Fla-

de for at hindre Tilførsel af Levnedsmidler. Inde i Byen kommanderede Grev Christoffer af Oldenborg og hans tyske Landsknægte. Da Sulten

Da Kristian den 3die havde indtaget Byen, lod han holde en Rigsdag — et „Bursprog“ — paa Gammeltorv d. 15de Oktober 1536. Mange

En Bøssemager.

En Urmagers Værksted og Butik.

og Nøden steg, vilde Borgerne overgive sig, men Tyskerne vilde ikke tillade det. Der blev en forfærdelig Hungersnød. Børn blev fundet døde af Sult, med Munden stoppet fuld af Græs og Fjer, som de havde prøvet paa at spise. Rundt om styrtede Folk afmægtige om, eller de krøb langs ad Gaderne hen til Kirkegaarden for at dø der. En, der selv var med, fortæller: „De havde ingen ædendes Varer i København, hverken Heste eller Hunde, ikke Katte, ikke Krager eller andet, og havde kongelig Majestæt ikke taget dem til Naade paa een Dag om at gøre, havde de ædt deres egne Børn, thi de havde ikke andet end Løvet paa Træerne.“

Hundrede Adelsmænd, Bønder og Kødstadborgere fra hele Landet var til Stede. Her fik Folket Besked om de store Forandringer, der skulde ske i Statens og Kirkens Styrelse, — om hvor-

dan Kongens Magt skulde udvides, og Bisperne med samt den katolske Lære afskaffes. Det sidste kunde Borgerne let blive enige med Kongen om, for Københavnerne havde hele Tiden været ivrige for Reformationen. De havde forlængst drevet Munkene ud og lukket Klostrene; i St. Nikolai Kirke havde Hans Tausen prædi-

En Ildbrand før Sprøjternes Tid.

Sprøjter kendes ikke. Der hældes Vand paa Ilden med Spande, og man prøver paa med Brandhager at rive Murene ned for at standse Ildens Udbredelse.

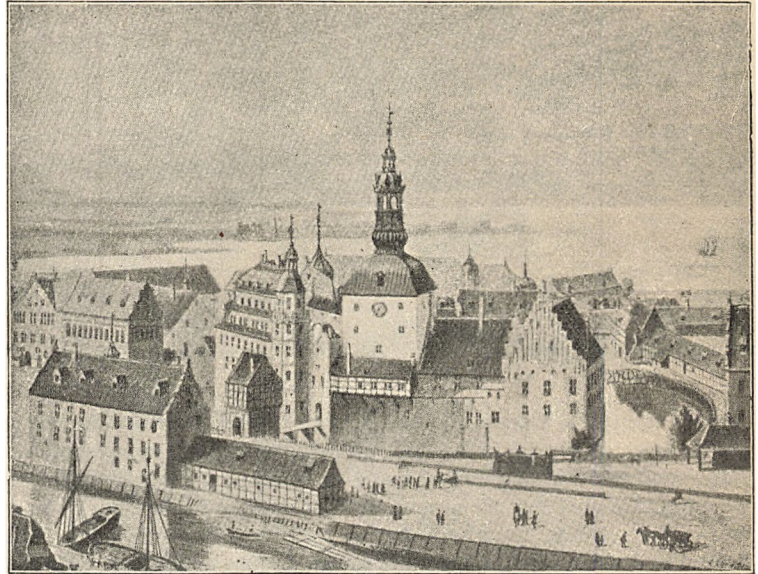
ket, og Menigheden sunget danske Salmer. København var hurtig blevet en luthersk By.

Den havde paa Belejringens Tid en halv Snes

Tusinde Indbyggere og voksede jævnt. Kristian den 3dies og Frederik den 2dens Tid blev en stor Fremgangstid for hele Landet, og den kom ogsaa København tilgode. Den rige Adel byggede flotte Huse i Byen. Borgerne havde anselige Lavshuse, hvor de kunde samles til deres Fester. Ogsaa de almindelige Huse byggedes smukkere end før, med udskaaret Bjælkeværk og Glasruder. Men Gaderne var lige trange og snavsede, vanskelige at færdes i baade ved Dag og Nat. Folk kunde nu ikke vænne sig af med at regne Gaden for et Sted, hvor man kunde tage sig for, hvad man havde Lyst til. Handelsmanden læssede sine Varer af derude og lod dem staa. Haandværkeren rykkede Værkstedet ud paa Gaden, naar han ikke kunde faa Plads inde. Skulde man købe noget, gik man ikke ind i Butikken; nej, man stod udenfor paa Fortovet og handlede. En Lem var slaaet ned, og inden for den stod Købmanden eller Haandværkeren og falbød sine Varer.

De mærkeligste Bygninger var Frue Kirke og Københavns Slot. Den prægtige Kirke ragede højt op over Byens Huse; Spiret var 218 Fod højt og bar i de fire Hjørner mindre Spir. — Slottet var en underlig, uregelmæssig Bygning. Hver Konge havde bygget sit Stykke til, saadan som han nu havde Brug for det. Men kønt var det alligevel. Kristian den 3die lod sætte et nyt, højt Spir paa det store Hovedtaarn, Blaataarn. Desuden byggede han en hel Fløj til Slottet, Kongefløjen, fem Etager høj og med et vældigt Tag. I den tog Kongefamilien Ophold, og naar fremmede Skibe sejlede gennem Sundet og fik den høje Kongebolig i Sigte, strøg de Oversejlene „for at vise Kongens Slot Ærbødighed.“

— Det var en Tid, hvor man holdt af at leve godt og at more sig. Kongen og Adelen gik i Spidsen med kostbare Dragter og store Gilder, hvor man svælgede i Mad og Drikke; jævner Folk fulgte med efter bedste Evne. Der blev holdt glimrende Fester i København, baade da Frederik den 2den blev kronet, og da han holdt Bryllup, og ligeledes ved Kristian den Fjerdes

Københavns Slot.

Billedet viser os Slottet fra en senere Tid end Kristian den 3dies. Længst til højre ligger „Riddersalsfløjen“ (med takkede Gavle). Dernæst en lavere Bygning, „Raadstuefløjen“. Saa „Blaataarn“, vistnok det ældste af hele Bygningen. Neden for det fører en Bro over Graven til et firkantet Porttaarn. Her er Hovedindgangen. Yderst til venstre ligger „Kongefløjen“. Hele Slottet dannede en uregelmæssig Femkant. De Bygninger, der ikke ses her paa Billedet, rummede bl. a. Slotskirken og forskellige Køkkener og Tjenerboliger. — I Blaataarn var det, at Eleonora Kristine sad fanget. Vinduet i hendes Fængselskammer vendte ind mod Slotsgaarden.

Daab. Ved saadanne Fester blev Gaderne strøet med Urter, Blomster og Grønt, — „som om man gik i en lystig Skov“, sagde Folk. Kanonerne tordnede, og al Slags kunstigt Fyrværkeri blev afbrændt. Naar Kongen drog i Optog gennem Gaderne, gik Herolder foran og kastede Penge i Grams. Hele Okser blev stegt paa Spid og delt ud til Folk, og der var Brønde, som sprang med Vin. Festerne sluttede altid med Turneringer, „Ridderspil“, hvor Kongen og hans Mænd „brød Lanser“ med hinanden.

København fra Landsiden o. 1580.

Billedet er set fra Toppen af Valby Bakke. Vognen til venstre kører paa Roskildevejen, der gaar over Broen ved St. Jørgens Sø. Ved Broen ligger St. Jørgens Hospital for de spedalske. Vejen, den „gamle Kongevej“, gaar videre mellem de to Rækker Stubbmøller og svinger ind i Byen gennem Vesterport. Til højre for Vejen ligger den murede Galge med flere hængte. — Byen er omgivet af Mure og Grave. Det høje Kirkespir, omgivet af fire mindre, er Frue Kirkes. Til venstre for det ligger et Taarn, der ligner en Landsbykirkes. Det er Porttaarnet over Nørreport. Slottet ses til højre med mange Bygninger og Taarne. Blaa Taarns Spir rager højest op. Ud mod Stranden ligger Kristian den 3dies mægtige „Kongefløj“.

En saadan pragtfuld Fest fandt ogsaa Sted, da den unge Konge, Kristian d. 4de, blev kronet i 1596. Hans Kongetid fik mere at betyde for København end nogen anden Konges. Han holdt selv af at bygge, og de Bygninger, han lod opføre, var baade kønne og morsomme at se paa. Han fik ogsaa Borgerne til at bygge smukke Huse, og var der nogen, som lod sin Ejendom staa og forfalde, kunde det nok ske, at Kongen truede med at lade den rive ned, for at den ikke skulde skæmme Byen. Derfor fik meget af København et nyt og smukkere Udseende. — I en Bog fra 1619 fortælles der om en Mand fra Stralsund, der tredive Aar før den Tid havde været bosat i København. Nu kom han efter de mange Aars Forløb sejlene hertil. Men da han nærmede sig Havnen, raabte han til Styrmanden, at de havde vist styret et helt galt Sted hen.

Han kendte nemlig ikke et eneste af alle de Huse og Bygninger, han saa. I den Grad havde Byen forandret sig.

Flaaden var jo Kong Kristians Kælebarn. Den blev der sørget for paa alle Maader. Paa Slots- holmen blev der anlagt et stort, dybt Bassin, saa stort, at mange Krigsskibe kunde ligge der paa engang og tage Proviant om Bord. Paa hver Side af Bassinet laa der lange Bygninger: Tøj- huset (til Kanonerne) og Proviantgaarden. — Søofficererne kom til at bo i en Række nybyggede Gader mellem Nikolai Kirke og Stranden, og Holmens Kirke blev opført til Brug for dem. „Baadsmændene“, de faste Søfolk, blev derimod flyttet uden for Voldene, til en hel lille ny By, „Kongens nye Boder“ (Nyboder).

Studenterne kom ogsaa til at bo i samlet Flok ligesom Matroserne. For dem byggede Kongen

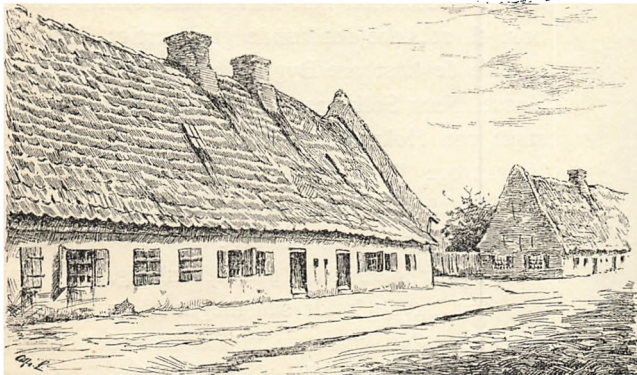
Kristian den 4des Kroningsfest.

Paa Billedet ser man alle de forskellige Begivenheder foregaa paa en Gang. Det gjorde de naturligvis ikke i Virkeligheden, men saadan tegnede man det tit i gamle Dage. — I Baggrunden ser man lige ind i Kirken, hvor Kongen knæler paa et Tæppe foran Alteret. Bisperne sætter Kronen paa hans Hoved. — Midt paa Billedet drager Kongen fra Kirke gennem en mægtig Æreport. Herolder gaar foran og kaster Penge i Grams til Folk, som slaas om dem. Til venstre springer en Brønd med Vin — der er ogsaa livligt Slagsmaal. Øverst er fremstillet en Okse, der steges paa Spid. Ved Siden af dette Billede er et Fangetaarn, hvor de Forbrydere, der blev benaadede i Anledning af Festen, lukkes ud.

Regensen, hvor der kunde bo 150 Studenter. De fik en „Studenterkirke“, Trinitatis Kirke, og ved den rejste Kongen det morsomme „Runde Taarn“.

(Se Billedet længere henne i Hæftet). — Raadhuset paa Gammeltorv blev pudset op og fik Taarn. Alle de Smaahuse og Haver, der laa bag det, blev fjernede, og der blev Nytorv anlagt. — Tæt op til Slottet blev Børsen bygget. Den blev indrettet til Butikker, der lejedes ud til alle Slags handlende.

Uden for Byen mod Øst havde Kongen anlagt en meget stor „Lysthave“, og der byggede han det dejlige Rosenborg. Slottet var omgivet af Volde og Grave; det laa jo nemlig uden for Fæstningsværkerne. Men allerede i Kristian den 4des Tid kom baade Rosenborg og Nyboder inden for Voldene, for der blev anlagt en hel ny Voldlinie fra Nørreport og ud til det nuværende Kastel. Derved

Huse fra Kristian den Fjerdes Nyboder.

Tøjhuset. Proviantgaarden. Slottet. Frue Kirke. Helligaands Kirke. Rosenborg. Nikolai Kirke.

København under Kristian d. 4de o. 1611.

Til venstre ligger det store Bassin, indsluttet af Tøjhuset og Proviantgaarden. Den store Plads midt paa Billedet er Kongens „Vedhave“, hvor han havde sit Oplag af Brændsel. Til højre (under Nikolai Kirke) ligger den aabne Plads, hvor Kongen senere lod bygge Gader med Huse for Søofficererne („Skipperboderne“). Den store Bygning nederst i Hjørnet t. h. er en „Ankersmedje“. Den højeste Del af Bygningen brugte Kongen senere til en Fløj af nuværende Holmens Kirke. — Børsen findes ikke paa Billedet, den var ikke paabegyndt 1611, men Rosenborg ses langt ude i Baggrunden.

blev Byens Omfang dobbelt saa stort som før; den blev saa stor, at den i 200 Aar ikke behøvede

Rosenborg.

mere Plads. (Se paa det lille Kort p. 12) — Ogsaa paa Amager blev der bygget Volde for at forsvare Byen og Slottet, og inden for disse Volde blev der anlagt en ny By: Kristianshavn.

Kongen bar sig nu uforsigtigt ad, for der blev taget Hul paa den gamle Vold langs Gotersgade, før den ny paa langt nær var færdig. Derfor var det ogsaa nær gaaet galt, da Svenskerne kom i 1658. Men han kunde ikke skaffe Penge nok, til at Arbejdet kunde gaa hurtigt. Krigene og alle de kostbare Bygninger havde tømt hans Kasse. Naar Folk saa Bogstaverne *R. F. P.*, der staar paa Holmens Kirke og betyder Kongens Valgsprog: *Regna firmat pietas* (Fromhed styrker Rigerne), saa var de vittige og sagde, at det betød: „Riget fattes Penge“.

Kong Kristian døde paa Rosenborg, — i den By, han havde holdt saa meget af og gjort saa meget for. Nu kom der en Tid, hvor det saa ud, som om hele hans Værk skulde blive Fjendens Eje. Det var, da Svenskekongen, Carl Gustav, laa for København.

Da Krigen begyndte i 1657, havde ingen tænkt sig, at Hovedstaden kunde blive truet. Men de frosne Bælter og Sunde slog Bro for Carl Gustav, og da hans Hær snart stod i Køge, maatte man skynde sig at bede ham om Fred. Det havde vist heller ikke været muligt at forsvare København dengang. Voldene var jo kun halvt færdige, og Frostvejret gjorde det umuligt at arbejde i Jorden. Hellerikke havde Borgerne videre Lyst til at slaas.

Freden blev sluttet, men faa Maaneder efter brød Carl Gustav den.

Denne Gang gik han lige løs paa Hovedstaden. Hans Hær blev landsat ved Korsør. Tre Dage efter saa han fra Valby Bakke ind over København.

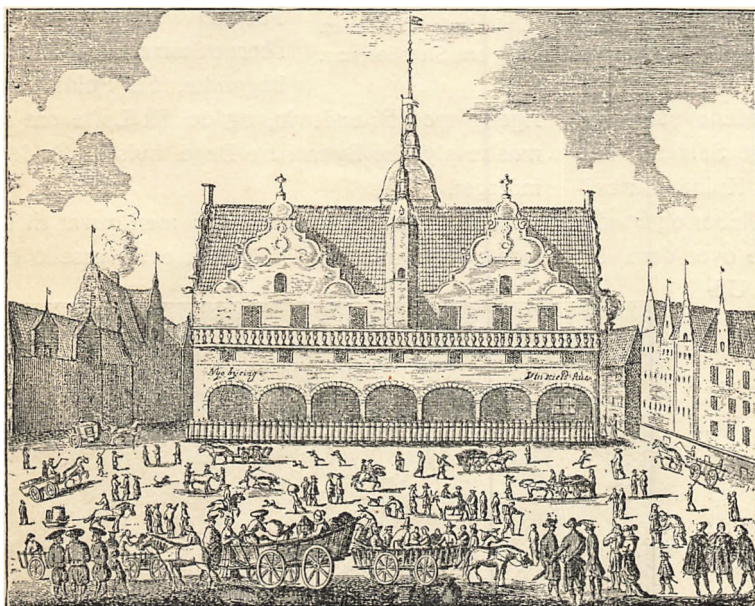
Byen var for Alvor sin Undergang nær. Det

Børsen med Omgivelser.

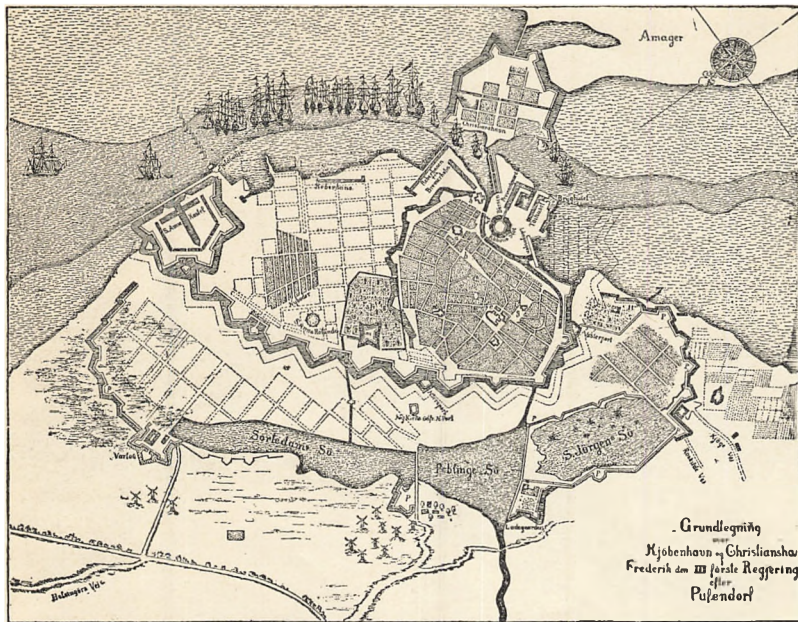
var Carl Gustavs Mening at ødelægge den fuldstændig og flytte dens Indbyggere over til Malmø. Denne By skulde saa være Hovedstad i et stort Rige, der skulde strække sig rundt om hele Østersøen. Han ventede at kunne tage København i et rask Stormløb, men det kom til at gaa helt anderledes.

Denne Gang vilde Borgerne slaa fra sig; de var rasende over den svenske Konges Troløshed. Der var kun faa Soldater i Byen, men Borgere, Studenter, Haandværkssvende og Hoffets Betjente blev væbnede og inddelte i Kompagnier. De lovede at vove Liv og Blod for Kongen, og han lovede til Gengæld Borgerne, at de skulde faa omtrent de samme Rettigheder, som Adelen havde, hvis de fik Svenskerne Angreb slaaet tilbage.

Raadhuset, set fra det ny anlagte Nytorv.

København under Kristian den 4de og Frederik den 3die.

Den mørke Del af Byen med de krumme, uregelmæssige Gader er den gamle By; de punkterede Linier udenfor viser, hvordan man havde tænkt sig, at Gaderne i den nye Del af Byen skulde gaa. Mellem Nyboder og den nye Vold ser man Kirken: St. Anna Rotunda. Den var bestemt til at være Kirke for Nyboder, men blev aldrig fuldført. Ogsaa uden for Voldene er der planlagt Gader. Kristian den 4de havde tænkt sig at udvide Byen til Søerne og bruge disse som Fæstningsgrave — en altfor storslaet Plan, der ikke blev til noget. Mellem Slottet og Kalvebodstrand er der ingen Vold. Fra Slotsholmen over til Volden gaar der en muret Bro „Løngangen“. Der stod en haard Kamp, da Svenskerne stormede den 11. Febr. 1659. — De prikkede Linier ude i Stranden viser, hvor man senere (1667) fyldte op og lagde Volden bag om Slotsholmen.

Først gjaldt det at gøre Voldene stærkere. Alle tog fat. Officerer og menige Soldater, fine Folk og jævne Folk, Mænd og Kvinder arbejdede mellem hverandre med Trillebør og Spade, medens Fjendens Kugler susede over dem. En Gang imellem maatte man gøre Udfald mod Fjenden, naar han kom for tæt paa Byen.

København maa have set mærkelig ud. Inde i Byen var der kun Kvinder, Børn og syge; hver rask og rørig Mand var paa Volden. Det var en lang og streng Vagttjeneste, især da det blev Efteraar. Men saa kom den hollandske Flaade til Hjælp og bragte et Par Tusinde Soldater med. Nu

fik Borgerskabet det lettere.

Levnedsmidler havde Hollænderne ogsaa med, og det var meget nødvendigt, for Svenskerne havde ødelagt Amager, der havde været saadan et udmærket Spisekammer for Københavnerne. Nu havde man baade Mad og Soldater, — saa brød man sig mindre om, at de svenske Kugler uafbrudt regnede ned over Byen. Et udmærket Brandkorps passede paa, at Granaterne og de gloende Kugler ikke tændte.

Desuden glædede man sig allerede til at blive befriet. En Hjelpehær fra Danmarks Forbundsfæller var trængt ind i Jylland.

Nu maatte Carl Gustav skynde sig, hvis han vilde have København, og Natten mellem d. 10de og 11te Februar 1659 løb Svenskerne Storm. Før Kampen begyndte, fik Soldaterne

rigelig med Brændevin, og de fik Løfte om at maatte plyndre Byen i tre Dage, hvis de fik den indtaget.

Men oppe paa Voldene var man parat til at tage varmt imod dem. Klokkerne blussede en

Svenske Vagtblus.

Tjæretønde paa Valby Bakke. Det var Svenskernes Signal til Angreb. I tætte Kolonner stormede de over Isen mod Slotsholmen, „Løngangen“ og den yderste Bastion paa Vestervold, — de første Rækker med hvide Hættekapper for ikke at ses mod Sneen. I samme Nu lynede og bragede det fra Voldene. Kuglerne susede gennem de svenske Rækker, der var standsede ved Vaagerne, som de Danske havde hugget i Isen. Vel havde Svenskerne Broer med, men de var for korte.

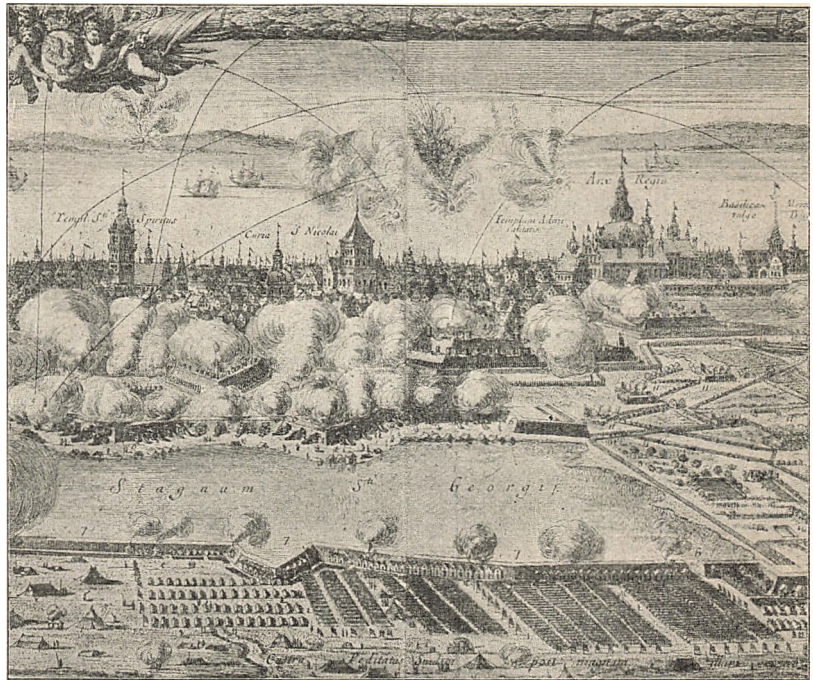
Til sidst naaede de dog frem til Volden og satte Stormstiger til den. Men nu overdængedes de af Kugler og Granater, af Bjælker, brændende Tjære og kogende Vand. Kun fire Svenskere naaede op paa Volden, hvor de straks blev huggede ned. Gang paa Gang stormede Fjenden med største Tapperhed, men stadig blev han slaet tilbage. Bedre Lykke havde Svenskerne heller ikke ved Volden paa Kristianshavn og ved Østerbro, hvor de ogsaa prøvede et Anfald. Dengang Dagen gryede, var København frelst.

Ganske vist varede Belejringen femten Maaneder endnu, og Indbyggerne maatte prøve baade Sult og Kulde og endda gøre streng Vagtjeneste. Men nogen rigtig Fare for Erobring blev der ikke mere dengang. Endelig blev Freden sluttet i Maj 1660.

— Efter Krigens Slutning var der Rigsdag i København. Borgerne stod paa Kongens Parti og hjalp ham med at tage Magten fra Adelen og blive Arvekonge. Uden for Børsen foregik en højtidelig „Arveylding“, hvor Udsendinge fra

alle Stænder maatte sværge en ny Troskabsed til Kongen og kysse hans Haand.

Borgerne havde ventet, at Kongen vilde være taknemmelig mod dem og give dem Del i Landets Styrelse. Men vi ved jo nok, hvordan det gik. Kongen gjorde sig enevældig. De Løfter, han havde givet før Belejringen, holdt han dog,

Svenskernes Beskydning af København.

Yderst til venstre ligger Helligaandskirken. Derpaa kommer Raadhusets lille Spir. Dernæst St. Nikolai Kirke. Den har ikke det høje, slanke Spir som paa Billedet fra 1611. Det blæste ned i en Orkan i 1628, og først ti Aar efter Belejringen blev der sat et nyt og prægtigt Spir op. Det faldt under Københavns anden store Ildebrand i 1795 og er først i vore Dage blevet rejst igen. — Yderst til højre ligger Slottet og Børsen. Søen er St. Jørgens Sø. Bag den ligger de svenske Skanser, fra hvilke Byen beskydes.

og de blev optegnede i „Københavns Privilegier af 24. Juni 1661.“

Ingen af de nye Rettigheder fik noget videre Betydning for Byen. Bl. a. skulde Borgerne vælge 32 Mænd, som skulde deltage i Byens Styrelse, men i hele Enevældens Tid maatte de 32 kønt rette sig efter, hvad Magistraten vilde, og den blev udnævnt af Kongen.

Der var noget, som fik meget mere at betyde end Privilegierne. Det var det, at Køben-

havn fik en enevældig Konge og hans Hof inden for sine Volde. Det var baade godt og galt.

Det var godt, fordi Kongerne tog sig af Byen og dens Opkomst. De boede ikke saa hyppig som i tidligere Tider paa Slottene rundt i Landet, men følte sig mest hjemme i København. Adelen søgte ogsaa til Hovedstaden, byggede sig Ejendomme der og gav mange Penge ud. Det gav Næring til de handlende, og der blev Brug for flere og dygtigere Haandværkere end før. — Men for hele Landet var det ikke heldigt, at København saadan trak alting til sig. Ingen af de andre Byer kunde komme til Kræfter, og jo mere Kongen og de fornemme slog stort paa det, des mere sukkede Bønderne under nye Skatter og Paalæg.

— I mange Ting indførte de enevældige Konger bedre Orden og Skik. Gaderne blev bedre brolagte end før, og der blev indført Gadelygter. De første Tranlamper straaled paa Købmagergade og langs Kanalen ned til Holmens Bro.

Før maatte man altid have en Haandlygte med sig, naar man skulde ælte sig gennem de smudsige Gader om Aftenen. — Der blev ogsaa ansat Vægttere til at passe Lygterne og til at holde Orden i Byen om Natten.

Krigen med Svenskerne havde lært os, at København var daarlig forsvaret, især den Side af Slotsholmen, som vendte ud mod Kalvebodstrand. Derfor blev der bygget Vold helt bag om Slottet, og et stort Stykke af Kalvebodstrand blev fyldt op. Der, hvor den heftige Kamp rasede paa Isen i Stormnatten den 11te Februar, blev der nu bygget Gader (Stormgade, Løngangsstræde, Ny Kongensgade osv.). I den modsatte Kant af Byen blev der anlagt et nyt Kastel, større og bedre end det gamle. Dette Kastel holdt Borgerne for Resten ikke af. De mente, at Kongen havde opført det for at kunne skyde paa Byen, hvis der blev Oprør. Der var jo mange, som var vrede over Enevældens Indførelse. — Heldigvis blev Kastellet aldrig brugt til det.

Den nye Bydel — fra Gothersgade ud til Kastellet —, som Kristian den 4de havde lagt Vold om, begyndte nu at faa Huse og Gader. De gik i snorlige Linier og ikke som Gaderne i den gamle By i Sving og Drejninger. „Ny København“ kaldte man den Del af Byen. Dronning Sofie Amalie byggede sig et Slot her, „Amalienborg“. Det brændte i 1689. Der var Teaterforestilling paa Slottet, og en Lampe stak Ild i Dekorationerne. Over 200 Mennesker indebrændte.

To nye Torve fik Byen. Corfitz Ulfeldts store Ejendom, der laa, hvor Graabrødreklostret havde været, blev revet ned, og der blev anlagt et Torv: Ulfeldts Plads (Graabrødretorv). I Hjørnet af Torvet blev der rejst en „Skamstøtte“ med Indskriften: Til ævig Spot, Skam og Skændsel for Forræderen Corfitz Ulfeldt. — Den store Plads, „Kongens Nytorv“, blev planeret og brolagt og blev efterhaanden Københavns fineste Plads. Smukke Bygninger opførtes omkring det, f. [Eks. Charlottenborg, og midt paa Torvet od Kristian d. 5te rejste en Rytterstatue, der forestillede ham selv.

I 1674 blev København og Kristianshavn forenede til een By.

— Aar 1700 truedes København igen af Fjenden. Carl den 12te marscherede mod Byen for at belejre den, og fra Søsiden bombarderede den hollandske og engelske Flaade. Byen led dog ingen Skade, og Freden blev hurtigt sluttet. Men efter Krigen anlagde man to Batterier ude i Sundet: „Trekroner“ og „Prøvestenen“ for at holde Fjenden paa passende Afstand i Fremtiden.

— Renlighed havde København aldrig udmærket sig

Københavnske Borgerfolk under Frederik d. 3die.

ved, og derfor havde den altid været en usund By. Mangfoldige Gange havde der været Pest. Aldrig dog saa forfærdelig som i 1711.

I Juni Maaned kom de første Sygdomstilfælde. Det begyndte med Hundrede Dødsfald om Ugen, men i Slutningen af August var man oppe paa 2400 i een Uge. Enhver, der kunde komme af Sted, flygtede fra Byen. Man kendte intet Raad eller Lægemedel mod Sygdommen, forstod knap engang, at det var nødvendigt at være forsigtig for at undgaa Smitte. Folk brugte glat væk de dødes pestsmittede Klæder og andre Sager. Først til aller sidst tog man for Alvor fat

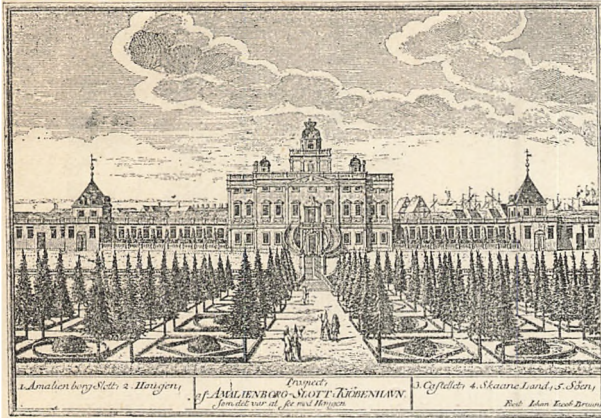
paa at afspærre de Huse, hvor der var Sygdom. Kirkegaardene ved Kirkerne inde i Byen blev overfyldte med Lig, saa der maatte indrettes særlige „Pestkirkegaarde“, og der blev Ligene undertiden kastede ned uden Kister. I alt døde omtrent 23,000 Mennesker, og det var en Trediedel af Indbyggertallet. Det varede dog ikke ret mange Aar, før København igen naaede sin tidligere Størrelse, for der indvandrede naturligvis mange, saa snart Pesten var forbi.

En anden stor Ulykke ramte København i 1728: den første store Ildebrand. — Brand var i de Tider en forfærdelig Begivenhed. Gaderne var snævre og krogede;

En Vægter.

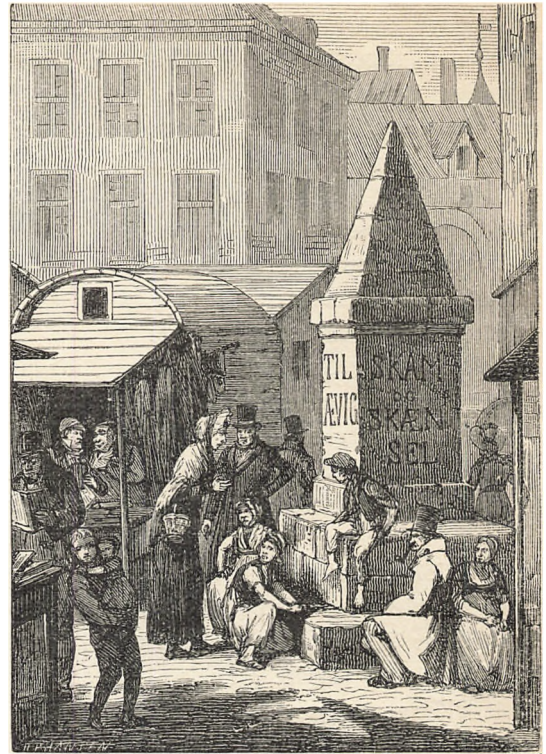

Det ældste Amalienborg.

der var en Mængde gamle og trøskede Bygninger. Sprøjterne rakte ikke langt, og Vandet til dem blev hentet i Tønder, som blev kørt paa Slæder („Sluffer“), saa at meget af det spildtes. Og den, der mistede Hus og Ejendele ved en Ildebrand, blev Tigger, for Brandassurance var næsten ukendt.

Den store Ildebrand begyndte i et Hus, der laa paa Hjørnet af nuværende Frederiksberggade og Raadhuspladsen. Det var Aften, og der blæste en stærk Storm, som hurtigt førte Ilden ind over Byen. Folkene, der skulde passe Sprøjterne, havde drukket sig fulde, for der havde

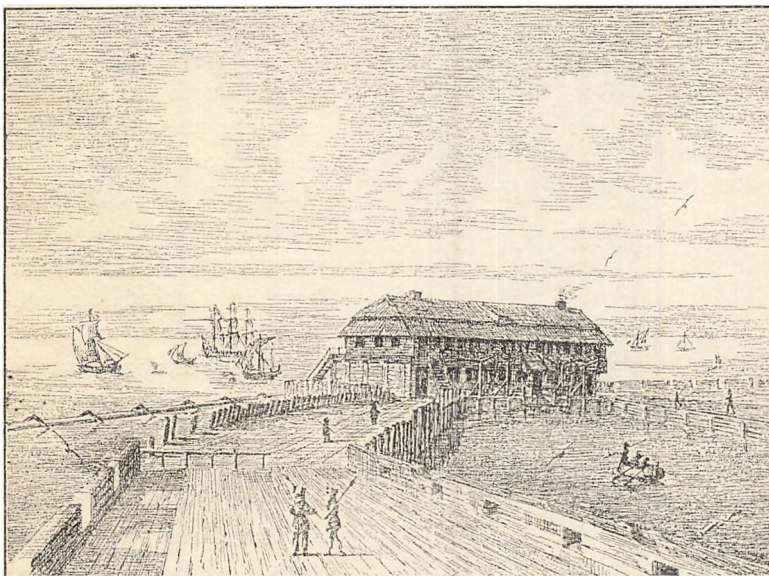

Skamstøtten.

Billedet forestiller Ulfeldts Plads (Graabrødretorv) i Frederik d. 6tes Tid. Støtten blev først fjernet i 1841.

været Sprøjteprøve om Dagen. Vandrenderne, der førte Vand ind til Byens Pumper, var under Reparation, og Matroserne, der plejede at hjælpe til, naar der var Ildebrand, blev ikke udkommanderede, fordi Holmens Chef uheldigvis ogsaa var beruset den Aften.

Ilden fik derfor god Tid til at brede sig i Løbet af Natten, især da der opstod en ny Brand paa Nørregade. Næste Morgen, da Bygningerne paa Gammeltorv brændte, vilde man prøve at redde Frue Kirke. Der blev kørt Kanoner op paa Torvet for at skyde et Hul i Husrækken, saa Ilden ikke kunde komme forbi. Da det gik for langsomt, blev Hjørnehuset til Nørregade

Søfortet „Prøvesten“.

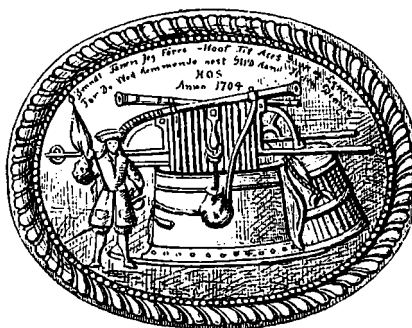

(„Blasen“) sprængt i Luften med Krudt. Det hjalp ikke noget. Kort efter brændte Frue Kirke i lys Lue, og samtidig gik Petri Kirke og Raadhuset i Løbet.

Hele den Dag og næste Dag med rasede Branden. Fra Vestervold og ud til Gotersgade var Byen et flammende Ildhav. Trinitatis Kirke og Helligaandskirke brændte. Mange Gange gik Slukningsarbejderne rent i Staa, men til sidst gjorde man en Kraftanstrengelse. Nogle Steder brød man Huse ned, andre Steder dækkede man dem med Lagener, som stadig blev holdt vaade. Da Ilden endelig slukkedes, var to Femtedele af Byen brændt.

Nød og Elendighed var der alle Vegne efter Branden. Mange af de brandlidte blev af Regeringen sendt til Provinserne; andre byggede sig Hytter og Skure ude i Ruinerne. Det gik ikke videre rask med at faa Byen bygget op igen; først da der blev stiftet et Brandforsikringselskab, kom der Fart i Tingene. Regeringen havde i Begyndelsen forlangt, at alle Husene

skulde bygges af Grundmur, men det maatte den slaa af paa og finde sig i, at mange af de nye Huse blev af Bindingsværk. De nye Huse var ikke saa smukke og maleriske som mange af de gamle. De var omtrent ens alle sammen,

Gammelt Brandskilt med Billede af en Sprøjte.

og den eneste Pynt paa dem var Kvistgavlene, der vendte ud mod Gaden. Regeringen havde ogsaa søgt at faa Gaderne gjort bredere, men Grundejerne strittede imod, og de fleste Steder blev det ved det gamle, Det var uheldigt, fordi

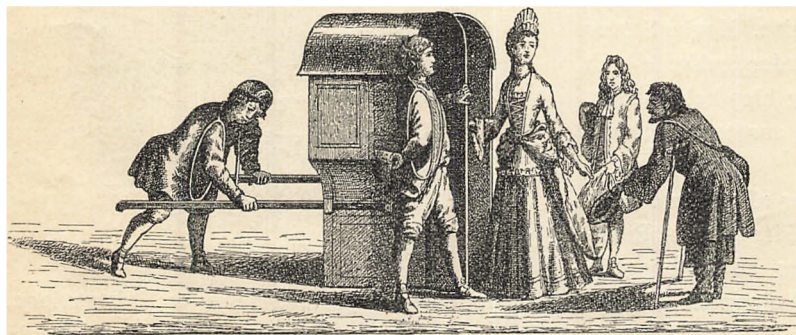

Kultorget i Frederik den 5tes Tid.

De fleste Bygninger har Kvistgavle. Mange af dem har „Bislag“ σ : udbygget Tag over Døre og Kældernedgange, samt Trapper, der gaar ud paa Fortovet. Over den øverste Luge i Gavlen er der et Hejseværk til at hejse Varer op paa Loftet med. Det er en tør Sommerdag; derfor er Torvet nogenlunde til at færdes paa for Fodgængere. Der kører en „Karosse“ midt paa Torvet, og der er mange smaa Bøndervogne. I Baggrunden ligger Nørreport med Bommen, der kan spærre for Vognene.

Vognfærdselen paa Gaderne stadig tog til. Det blev mere og mere almindeligt selv for jævne Borgerfolk at køre i „Karosser“, naar de skulde i Visit eller til Selskab, og de ikke vilde nøjes

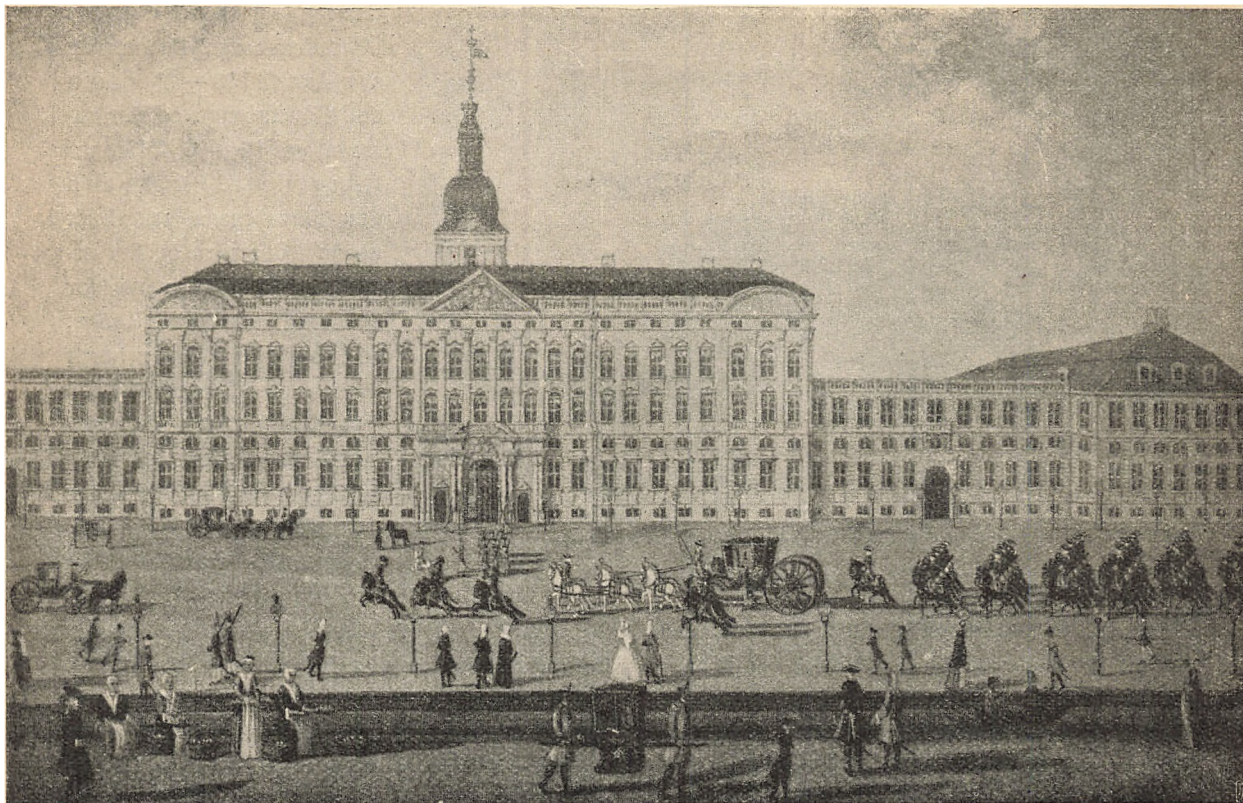
En Portechaise.

Bærestængerne er trukne tilbage, for at Døren kan lukkes op. En Tigger beder den fine Dame om en Almisse. Tjeneren bagved bærer hendes Slæb. Bærestolene var mest i Brug fra 1720—1760.

med en Portechaise (Bærestol). Til at gaa paa var Gaderne ikke videre egnede, især ikke for dem, der var i Silkestrømper og Sko som Datidens Herre og Damer.

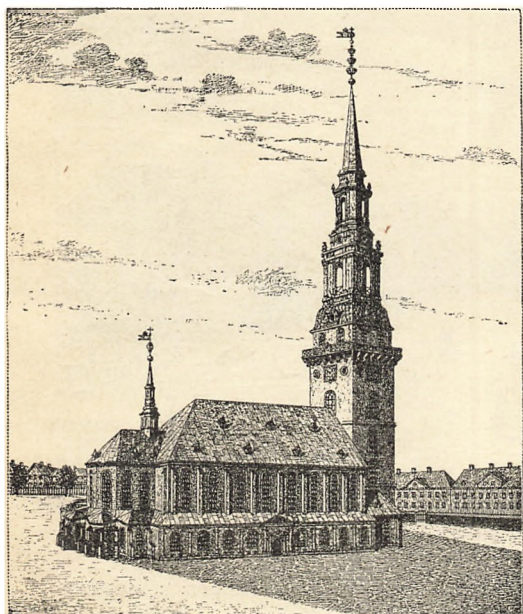
Medens Københavnerne havde travlt med at faa rejst deres By igen, havde Kongen, Kristian den 6te, lige saa travlt med at faa bygget sig et nyt Slot. — Det gamle „Københavns

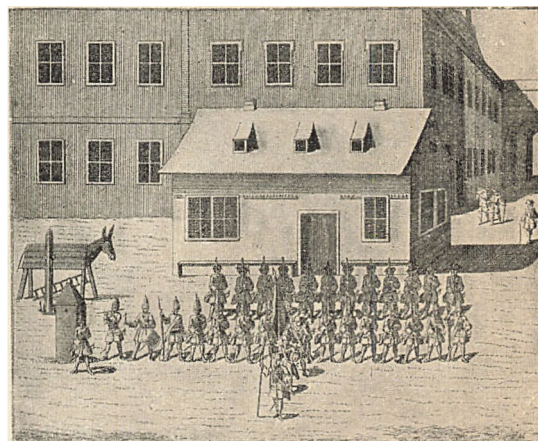

Det første Kristiansborg.

Kongen er ude at køre med Forridere og Rytterskorte.

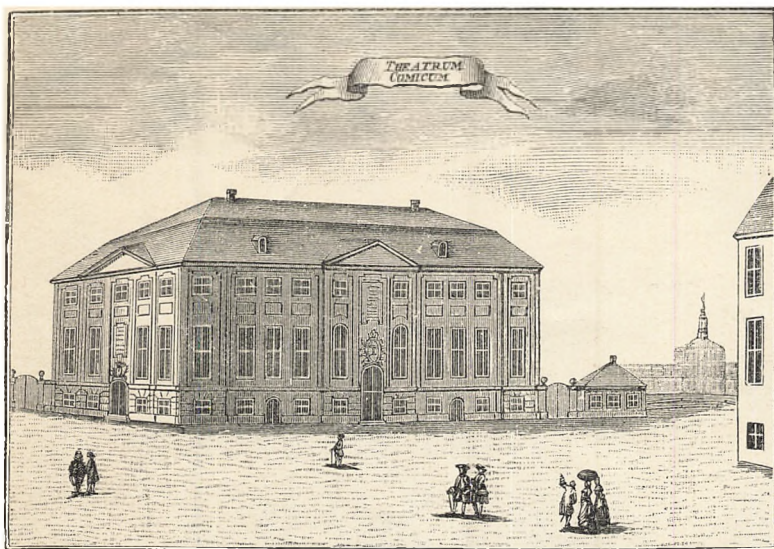
Frue Kirke paa Kristian den 6tes Tid.

Slotsvagten.

Ved Siden af Vagtbygningen staar Træhesten og Gabe-
stokken, Strafferedskaber for Soldaterne.

Skuespilhuset paa Kongens Nytorv.

M. HANSEN.

Slot“ fandtes ikke mere. Frederik den 4de havde bygget det saa grundigt om, at det var at regne for helt nyt. Kun „Blaa Taarn“ stod der endnu. Men Kristian den 6te var ikke tilfreds med det Slot, — og kønt var det for Resten heller ikke.

før, 384 Fod ragede det til Vejrs. Selve Kirken lod man ligne den gamle saa meget som muligt.

En Bygning af en hel ny Slags fik København i 1748, da der blev bygget et Skuespilhus paa Kongens Nytorv. — Allerede før Branden havde

Saa tog han fat paa at bygge „Kristiansborg“. Det varede syv Aar (1733—40), inden det blev færdigt, og det kostede en 15—16 Millioner Kroner (i vore Penge), men det blev ogsaa pragtfuldt baade i det ydre og det indre — rigtig passende for en mægtig enevældig Konge, der stod højt over og fjernt fra alle sine Undersaatter.

— Efterhaanden som man kunde overkomme det, blev de offentlige Bygninger, der var ødelagte ved Branden, genopførte. Frue Kirke fik et endnu højere Taarn end

Kongens Nytorv paa Frederik den 5tes Tid.

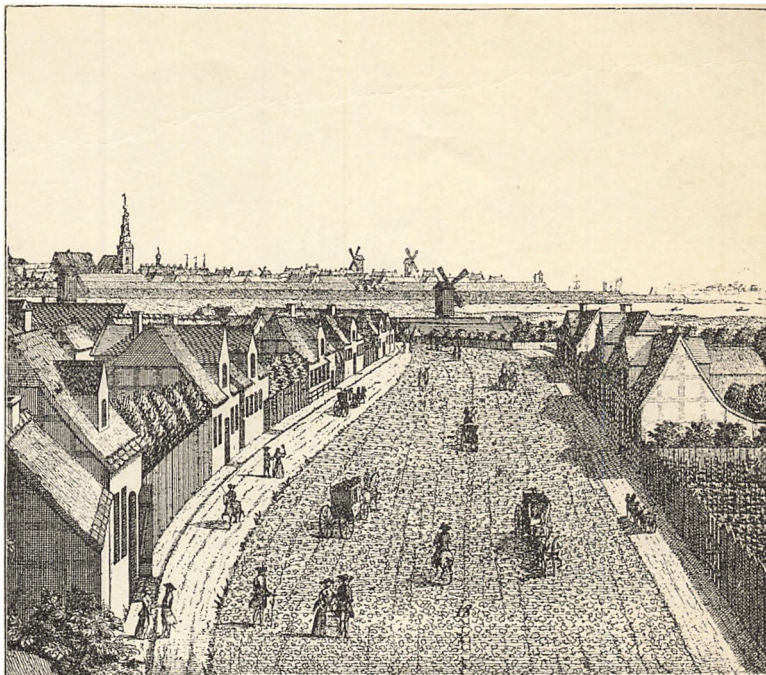
Længst til højre Rækværket om den gamle Hovedvagt med tre Kanoner. Ved Siden af det den Ejendom, der nu er Hotel d'Angleterre. Til venstre ligger „Gjæthuset“ (et Kanon- og Klokkestøberi) og Skuespilhuset.

der været danske Komedier at faa at se. Det var paa et lille tarveligt Teater i Lille Grønnegade, men Stykkerne, der blev spillet, var gode nok, for det var Holbergs Komedier. Forestillingerne maatte standse, fordi de ikke kunde betale sig, og begyndte først igen efter tyve Aars Forløb, men denne Gang i det nye, flotte Skuespilhus, der var saa udmærket indrettet som noget i Europa — efter hvad berejste Folk sagde.

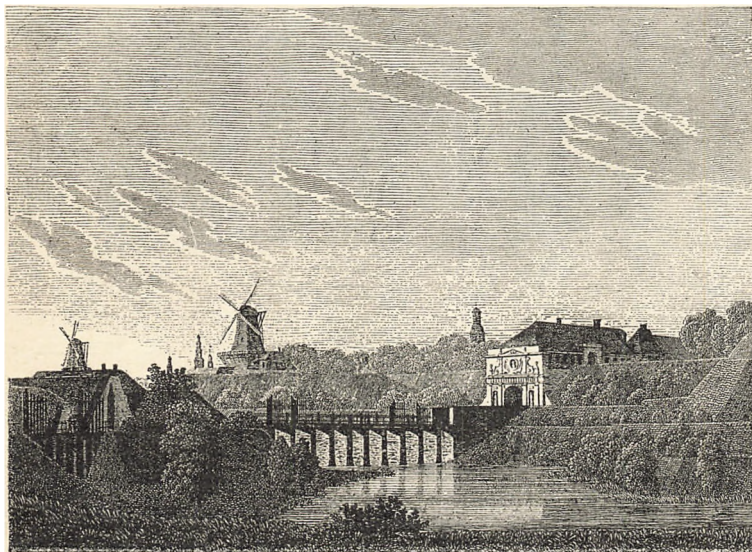
Det var Kong Frederik den 5te, der havde hjulpet Skuespillerne baade med Byggegrund og med Penge. Om trent samtidig lod han Kongens Nytorv lave om. Før havde der ikke været god Plads til at færdes paa Torvet, for Statuen i Midten var omgivet af et umaadelig stort Haveanlæg. Det blev nu helt fjernet.

Den store Have ude ved det afbrændte Amalienborg lod han udlægge til Byggegrunde, og

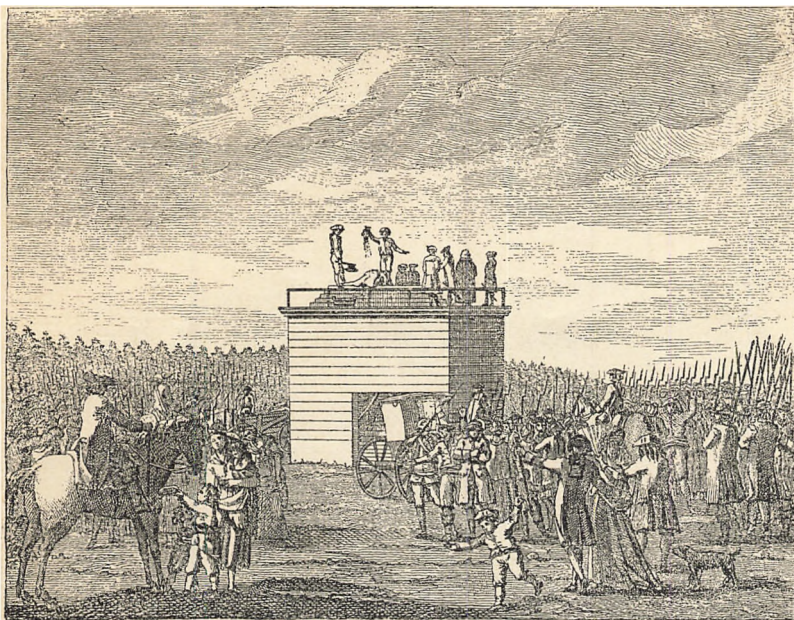
Vesterbrogade 1761.

det var Meningen, at der kun maatte bygges flotte og anselige Ejendomme. Fire Adelsmænd fik hver en Grund af Kongen, men saa skulde de love at bygge fire ganske ens Bygninger omkring en stor Plads. Det blev det nuværende Amalienborg. Midt paa Pladsen blev der rejst en Rytterstatue af Kongen. En stor, pragtfuld Kirke skulde pryde Kvarteret. Men der slog Kongen for stort paa det, for han vilde lade den bygge af Marmor helt igennem. Pengene slog ikke til. Kirken blev ikke færdig og laa hen som en Ruin lige til vore Dage. — Uden for Voldene var der nok en Del Huse, men det var mest Fattigfolk, som boede derude. Husene maatte kun have een Etage og kun bygges af Bindingsværk, saa at de hurtig kunde ødelægges, hvis Fjenden viste sig foran

Voldgraven uden for Nørreport.

Struensees og Brandts Henrettelse.

Soldater og Matroser danner Kreds om Skafottet. Paa den ene Side holder den ene af Hyrekareterne, der har ført de dømte til Retterstedet; paa den anden holder „Rakkersluffen“, der skal føre Ligene derfra. En pjaltet Kone med et Par Børn tigger af Officeren. En lille Dreng slaar Vejr møller. — Der var i Tusindvis af Tilskuere.

Tallene fra Wandsbeck slaas op.

Tallotteriet blev trukket baade i København og i Wandsbeck i Holsten. De Numre, der blev trukket i Wandsbeck, blev ogsaa opslaaet her i Byen. En Tjenestekarl, der har vundet, springer glædestralende op ad Trappen med sin Seddel, men Spækhøkeren river gnaven sin itu. Han har ikke faaet noget.

Byen. Heller ikke var der rart at bo, for al Slags Pak holdt til i de Masser af Værtshuse, som fandtes derude. Ja, det var ikke engang „fint“ at „ligge“ uden for Voldene, naar man var død. Da den store Assistskirkegaard blev anlagt uden for Nørreport, vilde Folk ikke have deres Begravelser der, skønt de gamle Kirkegaarde inde i Byen var aldeles overfyldte.

— København var paa den Tid ved at blive en hel Fabriksby. Der blev oprettet en Mængde Fabrikker for alle mulige Slags Varer. Det saa jo lovende nok ud, men det værste var, at Fabrikkerne ikke kunde betale sig, og at Regeringen hele Tiden maatte hjælpe dem med Penge. Det gav dog Liv og Virksomhed i Byen og førte mange fremmede Haandværkere hertil.

Da Struense kom til Magten, lukkede han for Statens Pengepung. Han vilde ikke have Fabrikker, der ikke kunde betale sig. — Men det var ikke det eneste, han tog sig af. I den korte Tid, han regerede, vendte han saa at sige op og ned paa alting i København og gav saa mange nye Forordninger, at ingen kunde følge med. Han naaede ogsaa at blive rigtig godt forhadet. Der var ingen Bedrøvelse, da

han og Grev Brandt blev henrettede i 1772 ude paa Østerfælled. Det allermeste, af hvad der var begyndt paa under hans Styrelse, blev skyndsomst lavet om igen. — En af de Ting, der fik Lov at bestaa, var Talloetteriet. Det skaffede nemlig Staten gode Indtægter, men mange Folk spillede sig rigtignok i Fatigdom og Elendighed.

— Der kom en glimrende Tid for København i Slutningen af det attende Aarhundrede. Europas store Sømagter laa næsten uafbrudt i Krig med hinanden, og medens de sloges, saa handlede vi med Fordel. Ved Aar 1800 kunde der ligge op mod 1000 Skibe paa engang ved København, og da der kun var Plads ved Bolværkerne til 300, saa kan man forstaa, at der var Travlhed med at faa losset og ladet. Store Handelsfirmaer voksede op i København og de rige Købmænd byggede sig prægtige Huse i Byen.

Københavns Havn i Slutningen af det attende Aarhundrede.

Det store Skib er en Ostindiefarer. De havde en Besætning af 61 Mand. Paa Kinafarerne, der var meget større, var der 147 Mand.

Fra Kina og Ostindien kom det asiatiske Handelskompagnis vældige Tremastere hjem med rige Ladninger, og de flotte Matroser lod Pengene rulle og var svært vigtige. „Af Vejen for en Kinafarer!“ sagde man. Det var Folk, man havde Respekt for.

Det var Københavns store Tid, men det var desværre en Tid, der meget hurtigt fik Ende. Hver Gang der blev Fred i Europa, gik Handelen hos os med eet Slag tilbage, og de store Handelsmænd gik fallit den ene efter den an-

„Af Vejen for en Kinafarer!“

Kristiansborg Slots Brand set fra Ridebanen.

Den anden store Ildebrand begynder paa Gammelholm.

Den store brændende Bygning ved Siden af Holmens Kirke er Admiralitetsbygningen. Nederst til venstre er der et Plankeværk. Det er rejst paa Slotspladsen om det afbrændte Kristiansborg. I Slottets Ruiner søgte mange husvilde Ly i den første Tid efter Branden.

den. Der var ingen sikker og grundmuret Velstand.

To store Ildebrande sluttede Aarhundredet. Den 26de Februar 1794 brændte det mægtige Kristiansborg. Slottet var brandfarligt bygget, og der havde mange Gange været Ild i det, uden at den dog greb videre om sig. Netop derfor havde man faaet den Tro, at det ikke kunde brænde for Alvor. Nu fik man det at se. I Løbet af en Eftermiddag og en Nat var Slottet Ruin. Kongefamilien købte Amalienborg og tog Bolig der.

Aarefter brændte de Kvarterer af den gamle By, som Luerne havde skaanet i 1728. Københavns „anden store Ildebrand“ be-

gyndte paa Flaadens Oplagsplads paa Gammelholm. Der var den samme Forvirring og Raadløshed, som da Byen sidst stod i Luer, og til Trods for, at Slukningsredskaberne var bedre end dengang, brændte det dog i to Døgn, og 1000 Huse gik i Løbet, før man fik Bugt med Ilden. Raadhuset brændte igen, og den gamle Nikolai Kirke med det smukke Spir blev ødelagt.

Efter Branden blev Højbroplads anlagt. Raadhuset mellem Nytorv og Gammeltorv blev ikke genopført, — to Gange havde det nu været en Bro, paa hvilken Ilden var vandret tværs over Torvet. Det senere opførte Raad- og Domhus byggedes paa Nytorv.

— Den 2den April 1801 dundrede Kanonerne paa Københavns Red. De danske Blokskibe og Flaadebatterier kæmpede en ulige Kamp med Nelsons Flaade. En Sejr blev det jo ikke for os, men Kampen havde været saa hæderfuld, at alle Danske var stolte over den.

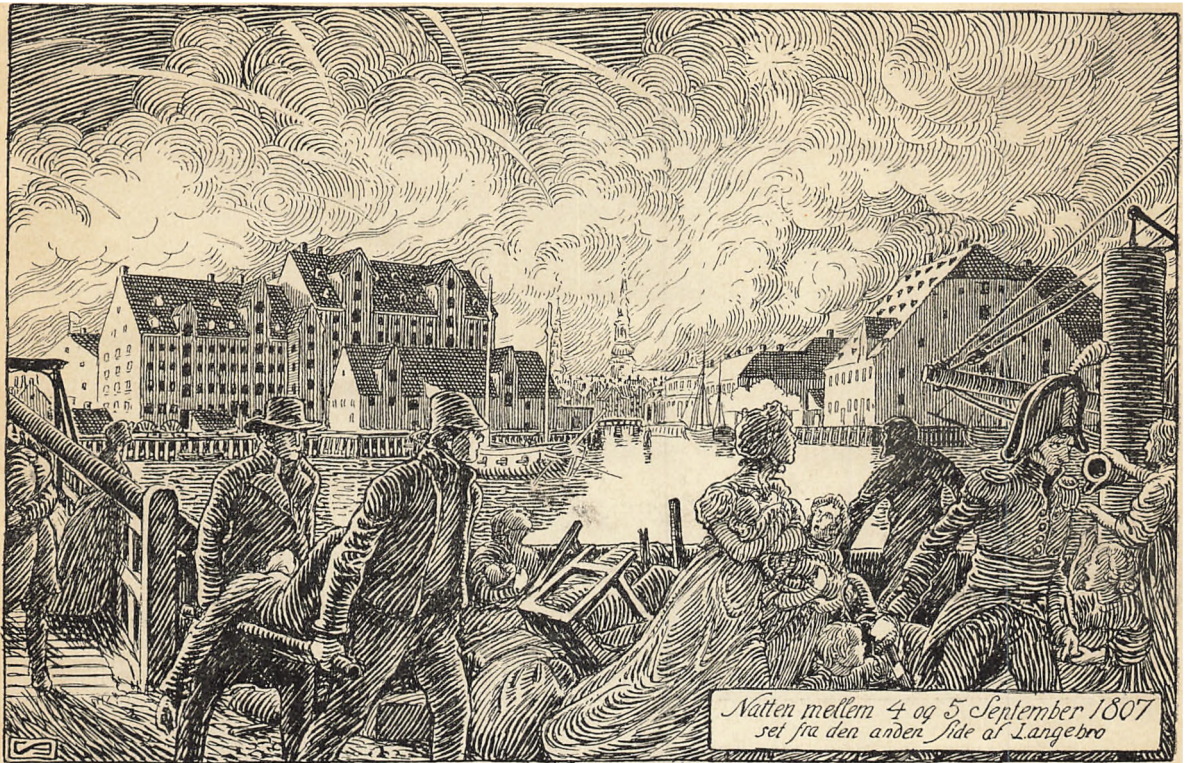
Igen seks Fredsaar, hvor Søfart og Handel

Slaget paa Reden den 2den April 1801.

De halvt sønderskudte Blokskibe og Flaadebatterier ligger nærmest Land. Bag Røgen rager Masterne af de engelske Orlogsskibe op.

blomstrede. Saa kom den store Ulykke, der gav København et Slag, som Byen ikke forvandt i mange, mange Aar. I August 1807 lejrede den engelske Hær sig om Byen og forlangte Flaaden udleveret. Den 2den September begyndte et Bombardement. Tre Nætter regnede Bomber og Brandpile ned over Byen. Den tredje Nat brændte Frue Kirke og et stort Stykke af Byen. Folk blev dræbt og lemlæstet rundt paa Gaderne og i Husene, og store Skarer flygtede rædselsslagne over Broerne ud paa Kristianshavn. Modstand var umulig. Byen blev overgivet, og Flaaden ført bort.

Syv Aars Krig med England fulgte efter. De danske Handelskibe blev taget af Englænderne, hvor i Verden de saa befandt sig. Alle Indtægtskilder standsede, alle Næringsveje gik i Staa. Statens Pengekasse gik fallit, og en al-

mindelig Fattigdom blev Følgen. Da Freden kom i 1814, var København en ødelagt og forarmet By.

Havnen, hvor Hundreder af Skibe havde ladet

Graabrødretorv efter Bombardementet.

Til venstre Frue Kirke, til højre Skamstøtten.

Frederik den 6te sejler i Kanalerne i Frederiksberg Have.

I den midterste Baad sidder Kongen i Admiralsuniform med Dronningen og deres to Døtre. I den forreste sidder Militærmusikken.

og losset paa engang, laa næsten tom. I den afbrændte Del af Byen var der i mange Aar store, ubebyggede Tomter. Der var jo ingen Penge at bygge for. De offentlige Bygninger blev genop-

ført langt tarveligere end de havde været før. Den nye Frue Kirke fik dog senere en Pryd, som den gamle ikke havde kunnet vise Mage til, nemlig Thorvaldsens herlige Billedstatuer.

Nikolai Kirke, der laa som Ruin fra den store Ildebrand, lod man helt være at genopføre. Kun Taarnet fik Lov at staa som et Minde, men uden det smukke Spir. — Et nyt Kristiansborg blev bygget i Slutningen af Tyverne, det, der saa brændte i 1884, men nu rejstes paany.

Tarvelighed og Nøjsomhed blev Regel for alle Folk baade ude og hjemme, — for Embedsmanden, der fik sin ringe Løn i næsten værdiløse Pengesedler, og for den handlende,

Langelinie.

Kongefamilien er ude at spadsere.

der sloges med de „daarlige Tider“. Følgerne af Krigen var jo slemme nok, men dertil kom, at det danske Landbrug var i Nød, fordi Kornpriserne stadig dalede. Og naar Landet svækkes, saa lider ogsaa Hovedstaden.

København havde været ved at blive en virkelig Storstad i det forrige Aarhundredes Slutning — en By med frisk Handelsrøre, med Liv og Færdsel. Nu stod den stille i mange Aar. Der var Plads nok inden for de gamle Volde, og Forstæderne voksede kun smaat.

Den var ikke længere de store Formuers og de flotte Grossererers By, — men netop nu blev den en By for Stormænd, om end paa helt andre Omraader. I København var det, at Grundtvig talte og skrev sine vækkende Ord. Her digtede Oehlenschläger og den Digterskare, der fulgte ham. Her blev der et Hjem for den danske Malerkunst, og Teatrets ypperlige Skuespillere samlede og paavirkede dan-

Paa Volden.
Det er Store Bededags Aften. Da skulde alle Folk paa Volden for at høre Klokkerne ringe. Folk bukker og nejer for Prins Ferdinand (Kristian den 8des Broder) og hans Gemalinde Prinsesse Caroline (Frederik den 6tes Datter).

nede og udannede som aldrig før eller siden. I det jævne og tarvelige København blev der levet et rigt aandeligt Liv.

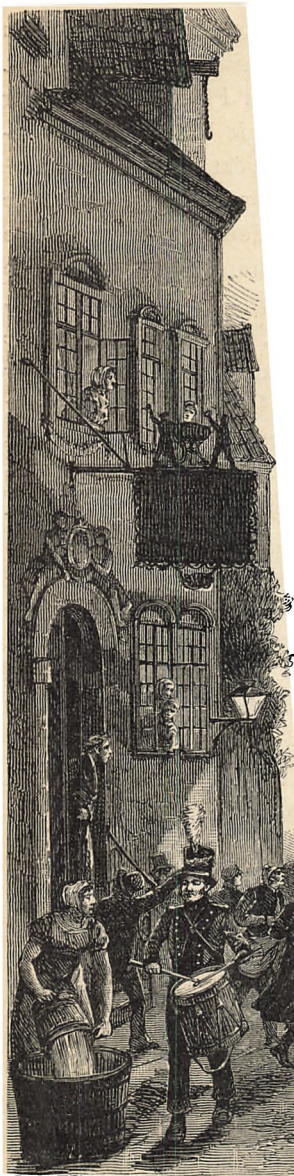
— Men hvad kunde nu en rask Dreng opleve af morsomt, en Dreng, som voksede op paa den Tid i det rigtige gamle „Kongens København“? Ja, han kunde jo komme en Søndagstur med Fader og Moder ud til Frederiksberg Have og se Frederik den Sjette og „den høje, elskede Familie“ sejle i Kanalerne. Hvis hans Forældre havde Raad til at købe Adgangstegn, kunde han tage sig et Løb ud paa „Langelinie“ og se paa Sundet og

Hunderakkeren.

Skibene. Ellers maatte han nøjes med en Tur paa Volden. Der var for Resten dejligt. Smuk Udsigt og prægtige, skyggefulde Træer. En ordentlig Løbetur kunde han faa, — og

En Ildebrand.

Vægteren piber, og Trommeslageren fra Borgervæbningen trommer. Bryggere, Bagere og andre, der holder Heste, maa køre Vandtønder paa Sluffer til Brandstedet. Husejerne maa sætte et Kar, fyldt med Vand, uden for deres Dør.

Ved Acciseboden.

Der var forskellige Varer, som ikke maatte indføres i København, uden at der blev betalt Told (Accise) af dem. Ved alle Byportene laa der derfor Acciseboder, hvor Toldbetjentene holdt Eftersyn. Accisen blev ophævet 1850.

ham kunde det jo ikke genere, at man ikke maatte ryge Cigar-deroppe. — Men der foregik da ogsaa mange Ting paa Gaderne, som det nok var Umagen værd at se paa. Mangen Dreng blev lokket fra Lektierne hen til Vinduet, naar „Hunderakkeren“ gjorde Jagt paa de løsgaaende Hunde, eller naar „Visekællingen“ sang sine Viser, saa alle barbenede Unger dansede af Fryd.

— Hver Dag kunde man faa Musik at høre, naar man passede paa at være paa Kongens Nytorv Kl. 11. Saa kom Vagtparaden med fuld Musik og spillede uden for den gamle Hovedvagt, bag hvis Gitter tre Kanoner var opstillede med Mundingerne ud mod Torvet. Naturligvis var en Ildebrand heller ikke at foragte. Der var endnu meget mere Spektakel og Halløj ved den end nutildags. Der blev pebet og trommet og

Vagtparaden ved Hovedvægten paa Kongens Nytorv.

klemtet med Klokkerne, saa det var en Lyst.

— Men naar Drengen blev voksen, hvad fik han da at se? — Han fik at se, hvordan hans kære, gamle By tog paa at vokse og vokse. I Aaret 1800 var der kun 100,000 Mennesker, ved Midten af Aarhundredet var der 150,000. Og derpaa gik det med rivende Fart lige op til den halve Million. Men da den først begyndte at vokse saadan, saa klemtes den af sine Volde. København var selv som en stor Dreng, der er ved at revne sit Tøj, fordi han vokser for stærkt. — Fra 1852 begyndte Regeringen at give Folk Lov til at bygge ude i Forstæderne, hvordan de havde Lyst, og paa samme Tid blev de gamle Byporte revet ned. Endelig begyndte man fra 1872 at jævne Voldene

og lægge Boulevarder og Anlæg, hvor de havde staaet.

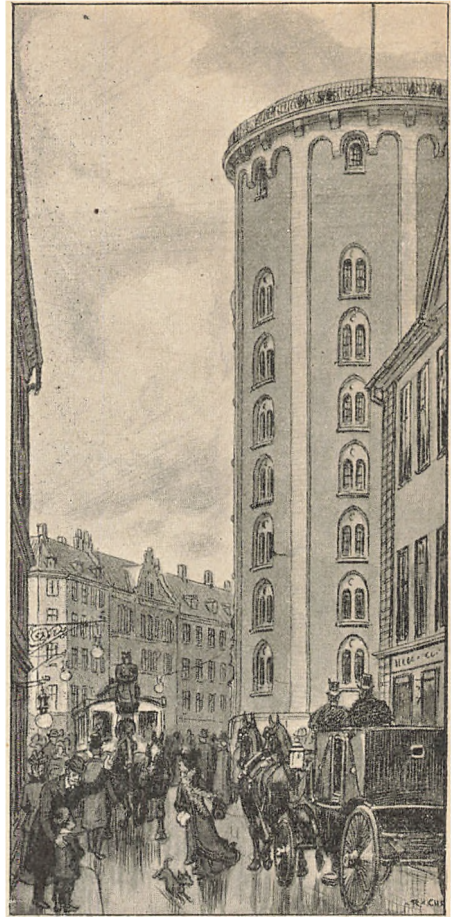
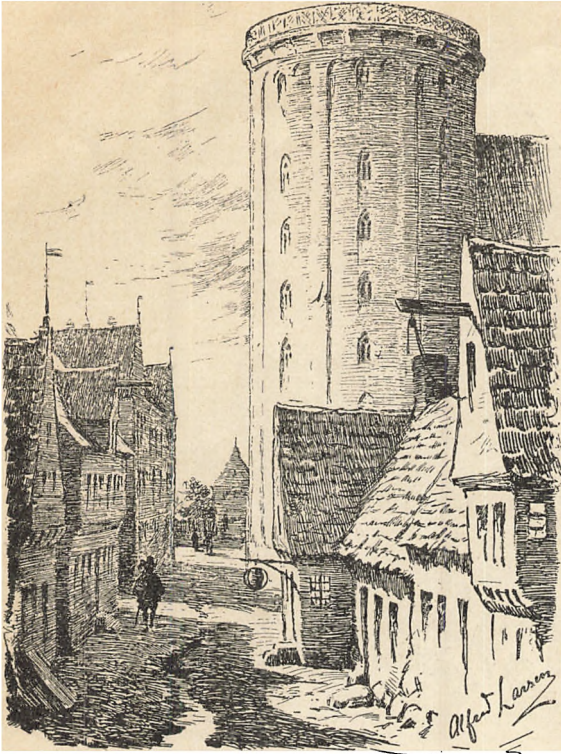
— Om vore Dages København skal der ikke
(Fortsættes paa Side 32).

Viseskællingen.

I Baggrunden af Billedet ser man et Stykke, af Volden med Nørreport.

Her er tre Billeder af Kristian den 4des Rundetaarn, set fra det samme Sted paa Købmagergade. Det, der staar øverst til venstre, viser, hvordan det saa ud paa Kristian den 4des Tid. Det, der staar nedenunder, er et Maleri fra Slutningen af Frederik den 6tes Tid, og det tredie er en Tegning fra vore Dage. — De tre Billeder siger os rigtig tydeligt, hvordan København har udviklet sig i Løbet af ca. 300 Aar.

— Paa det første er der Rendesten midt i Gaden. Husrækken er uregelmæssig. Den toppede Brolægning er snavset. — Paa det andet er Rendestenen bleven til to, en paa hver Side af Gaden, dækkede med Rendestensbræt ud for hver Gade og Port. Brolægningen er jævnere, og Gaden ren. Paa Toppen af Rundetaarn ligger der et ottokantet Hus. Det blev bygget i 1778, for at Astronomerne kunde have deres Kikkerter og andre Instrumenter der. Rundetaarn blev jo bygget til Brug for de stjernekyndige. Huset blev fjernet 1861. — Paa Nutidsbilledet er baade Rendesten og Brolægning forsvundet. Underjordiske Kloaker fører Vandet bort, og paa den blanke Asfalt myldrer det med Vogne og Fodgængere.

København, set fra Børstærnet.

Københavns Rådhus.

København, set fra Frelsers Kirkes Taarn paa Kristianshavn.

fortælles her. Det kan vi se selv, og det er meget bedre end at læse om det. Men for alt det nye og prægtige, maa vi ikke glemme det gamle, der taler til os i Minder og Billeder. — Vi skal ikke tro, at vi er større end vore Forfædre, fordi vi suser i Automobil, hvor de maatte trippe om paa en snavset Stenbro, eller fordi vi spadserer under elektriske Buelamper, hvor de

maatte famle sig frem med en Haandlygte. Nej, tænk paa, hvor mange af dem der holdt af deres gamle By, arbejdede og kæmpede for dens Fremgang og Lykke og var dygtige og lydige Borgere. Deri skal vi se at ligne dem. Saa bliver København en god Hovedstad for vort fælles Fædreland. For sandt er det, som det siges:

„Saa By som Borger.“

Absalons Statue paa Højbroplads.